

מה מריץ את ביגיי לאיים בהריסת מפא"י ובהקמת דיקטטורה?

ארליל צמאי לידם

השרים הסכימו מיד כי יש להעלים חופשה זו מעיני הציבור, כדי לנסות ולהשפיע על ראש-הממשלה לחזור בו. אך בן-גוריון לא המתין: הוא הדליף את הודעת-החופשה לעיתונות, בצירוף שני התנאים לשובו: הדחת לבון מתפקידו בהסתדרות וביטול החלטת הממשלה. כשיצאו השרים, לא היה ברור מי היא ממשלת ישראל. ראש-הממשלה היה בחופשת פרישה, שרת-החץ התפטרה (אם כי אשכול גזגז את ההודעה בתיקו), ופנחס ספיר הודיע אף הוא על כוונתו להתפטר לאות מחאה על התנהגות ראש-הממשלה. איריה של תהו ובהו שלטה בכל.

המשפט שנעדר

קנות מעצמות אחרי סיום הישיבה החלה המערכה הגדולה על דעת-הקהל. כל מה שאירע עד אז בעתונות הישראלית סביב פרשת לבון היה כאין וכאפס לעומת מה שקרה עתה. היה ברור כי החל הקרב המכריע, ועתוני קבוצת-פרס השליכו הצידה את שרדי המסכה האובייקטיבי.

תפקידם היה כפול: לטשטש עד כדי בלבול מוחלט את המסקנות החד-משמעיות של ועדת-השרים, להמעיט בערכן ולעודד את הרושם כי למעשה הוכח ההיפך; ויחד עם זאת ליצור אחירה של אימה, מסביב לאפשרות האיומה שדויד בן-גוריון הגדול יפקיר את האומה לנפשה.

המעמסה העיקרית נפלה על הארץ. מלבד השקרון בשפה האנגלית, ג'רוסלם פוסט, לא היה שום עתון במדינה מוכן לעשות את העבודה השחורה במסירות-נפש כזאת. למחרת הישיבה, פירסם הארץ, את מסקנות ועדת-השרים בתחתית העמוד, הכתיר את העמיד עצמו בדיעה רועשת שהבליטה את דברי ההשמעה והחרפות של דויד בן-גוריון. בדיעה ארוכה, הוציא הכתב של הארץ משפטים בודדים מהקשרם, סילף פסוקים, עירבב פרטים, עד כי נתקבל כאילו יגיתה הממשלה כולה את לבון.

תוך כדי כך הוסיף הארץ — מעל לדו"ח התעדה — קטע ארוך בלשון "העירו כי...". ובו התקפה פרוצה על לבון. בניגוד לאלף-בית של עתון הגון, לא ציין הארץ מי העיר, מתי וכיצד. הוא לא היה מוכן לכתוב את האמת: שמעון פרס העיר מה שהעיר לשליחו האישי במערכת הארץ — וכי העתון פירסם זאת על אחריותו, כעובדות מבוססות. המעשה זכה לתגובה ממקור בלתי-צפוי.

מלאכה זו הגדישה את הסאה, אפילו בעיני ידו לשעבר של שוקן, פנחס רוזן, אדם שבמשך כל הפרשה שירת את בן-גוריון נאמנה. הוא שיגר מכתב-הכחשה, בו טען כי הארץ סילף את דבריו בישיבת הממשלה. כאן עשה הארץ מעשה חסר-תקדים במדינה: הוא פירסם את מכתבו של שר-המשפטים, בהשמיטו מתוכו את המשפט העיקרי והקובע, המצדיק לחלוטין את לבון. רק למחרת היום, כאשר שאר היומונים גילו את הסילוף ברבים, פירסמו הארץ בתחתית העמוד ותחת כותרת סתמית, "תיקון טעות" — המשפט הנדון, שהיה במקרה הקובע, נעלם בצורה מסתורית בדרך בין סניפי הארץ. ותיקי קוראיו של היומון הנכבד החלו בעשיית חשבון-הנפש.

היה זה רק פרט קטן. יום אחרי יום, מהדורה אחרי מהדורה, ירו הארץ, ג'רוסלם פוסט וכתבלי פוסט-דיין בעתונים האחרים מטחים בלתי-פוסקים של שמועות מבהילות, סילופים

באחד מימי השבוע שעבר צילצל הטלפון בדירתו הפרטית של פנחס לבון בתל-אביב. על הקו היתה פולה בן-גוריון. "לוסי", אמרה אשת ראש הממשלה לאשתו של מזכיר ההסתדרות, "איהו מין אישה את? הרי את יודעת שבעלך מהוסל. מדוע את לא משכנעת אותו לגמור את זה בשקט? את יודעת שזה יותר טוב בשביל הבריאות שלו." שום פרט בשבוע האחרון לא שפך אור בהיר יותר על המצב במדינה מאשר שיחה זו. היא היתה רק אחת מאלפי מהלכים במלחמה הפסיכולוגית האיריה של המנגנון הבנגוריוני נגד פנחס לבון. סיגנונה איפיון את המערכה כולה.

סטירת-יחי מצדצלת

יתה זאת מלחמת עצבים. המדינה כולה הפכה לוח-שחמת עליו הותנעו הכלים על ידי ידיים מיסתוריות. שני הצדדים שיחקו על ראשי שני המלכים: שחור נגד לבן. האורח הפשוט לא יכול היה לעקוב אחרי הנעשה. כמעט כל העיתונים היו בעצמם כלים במישחק, שיקרו, סילפו, טישטשו והשמיצו. היו מהלכים אשר רק מתמספר יודע-יסוד יכלו להבין את משמעותם האמיתית. לעתים קרובות היה הרושם הראשון של מהלך מסויים שונה לגמרי מכוונתו האמיתית.

המישחק הסופי נפתח בישיבת הממשלה מלפני שבוע וחצי. לולא נרשמה כל מלה בפרוטוקול רשמי — אם כי סודי — אי-אפשר היה להאמין כי ממשלה במדינה תרבותית יכלה לקיים ישיבה כזאת. כאשר הצטרף פרט לפרט, בגלויים שהודלפו במשך השבוע, עמד האורח משתאה.

על סדר היום עמד אישור המסקנות של ועדת שיבעת השרים. הכל סברו כי זהו עניין פורמאלי בלבד. שלושה ימים לפני כן כבר העביר יושב-ראש הוועדה, פנחס רוזן, את המסקנות לידועת ראש הממשלה. במשך כל אותם שלושת הימים התנהל משאומתן על ניסוח הדברים. תוך כדי-כך ריכזו השרים באופן מכריע את מסקנותיהם, כדי לייצר מיסמך שיתקבל על דעתו של בן-גוריון. על כן, תחת להיות מיסמך מוחץ נגד תלוליל בן-גוריון ועורריו, כפי שתייבו העובדות, יצא דו"ח פושר, שטיהר את לבון אך נמנע מקפדנות מלהחשיך את ביגיי, פרס ושות.

עוד בבוקר הישיבה עבר בן-גוריון עם חברי הוועדה על המיסמך, דרש לתקן סעיף חשוב (העולם הזה 1214). כאשר נכנסו השרים לישיבה, היו סמוכים ובטוחים כי השיגו פשרה מוסכמת על-ידי כל הצדדים.

הם לא לקחו בחשבון כי דויד בן-גוריון אינו ברתמותה רגיל, וכי הוא עומד מעל למושגי המוסר המקובל.

כאשר גמר רוזן למסור את הדו"ח, ששוסע תכופות על-ידי קריאות ביניים מפי ראש הממשלה, ואחרי שכמה שרים העירו בעד ונגד, העמיד בן-גוריון את העניין להצבעה. הדבר נעשה בחיפזון כזה, שראש הממשלה לא יכול היה אפילו להכות עד ששר האוצר לוי אשכול יסיים שיחה טלפונית וישוב לחדר הישיבות. בן-גוריון עצמו נמנע מהצבעה. יוספסל דיין ואבא אבן נמנעו אף הם, כל שאר השרים הצביעו בעד. אשכול באיחור, בהיכנסו לחדר, ובנימין מיניץ, שנעדר מן הארץ, על-ידי עצם חתימתו כחבר הוועדה שחיברה את הדו"ח.

באותו רגע הפך המיסמך החלטת רשמית של ממשלת ישראל. בן-גוריון נשאר במיעוט קטן בממשלתו שלו, בחברת האנשים המכירים אותו מעבודתו היומיומית. ממשלת ישראל קפצה, כי פנחס לבון חף מפשע בעיני עסק הביש, כי זויפו נגדו מיסמכים בטחון ניים בדרג הגבוה ביותר של מערכת ה-בטחון. בדיקת אישורה הממשלה, כי לבון הודח בשעתו מתפקידו כשר-הבטחון על-ידי קנוניה שפלה.

היתה זו מפלה מוחצת ומבישה למערכה הציבורית, שניהלה בן-גוריון, פרס ודיין במשך שלושה חודשים ואשר בה גויסו כל הכוחות של הקבוצה. מעולם לא ספג דויד בן-גוריון סטירת-לחי מצלצלת יותר. רק עובדה זו יכלה להסביר את השלב ה-מדהים הבא, שבא על ביטויו באותה ישיבה.

כולם מתפטרים

כאשר התקבלה החלטתה, הוציא דויד בן-גוריון מכיסו נאום מוכן מראש. הוא החל קורא אותו, בדממה של בית קברות. השרים לא האמינו למשמע אוזנייהם. הם, כי בן-גוריון נהג כתגרון המעצת את חוקי המסחר ההוגן. הוא העמיד פנים כאילו לא קרא את המסקנות מעולם, לא השתתף בעיבודן, לא נתן לשרים להבין כי הוא מסכים לפשרה שהשיגו. אחרי שסחט את הויתור המכסימלי במיקוח שמאחורי הקלעים, ואחרי שנתן לשרים להבין כי על-ידי ריכוז מסקנותיהם הגיעו עימו לעמק השעה, החל עתה להתקיף את המסקנות בשצף-קצף.

הוא לא כיהן רק את לבון כשקרן. הוא לא האשים רק את שבעת השרים בעשיית מלאכתם רמיה, בעינת הדין והאמת. הוא אף הכריז, כי לעולם לא ישב יותר ליד שולחן הממשלה עם אותם השרים שחיברו את הדו"ח או שהצביעו בעדו. במילים אחרות: כל חברי ממשלת ישראל, להוציא את שלושת מלהכיפינכתו — דיין, אבן ויוספסל. כך נוצר המצב בו השרים, אשר נמנעו מלקרוא לדברים בשמם המבעית המפורש, כדי למצוא חן בעיני בן-גוריון, מצאו את עצמם עתה מושמצים, מוחרמים ומותקפים. אילו נהג כך סוחר פרטי, היה מוצא מן הבורסה, מגודה מתברת עמיתיו. אולם מאחר שעשה זאת ראש-הממשלה, ישבו השרים דוממים, כמוכיר-עם.

אך לא כולם. באמצע דבריו של בן-גוריון עשתה שרת-החץ מעשה נועז וחסר-תקדים כאחד. חברת-לממשלה של ראש-הממשלה כמה מכורסתה, היוורת ונגרשת, עזבה את החדר תוך טריקת הדלת. ועצמת ורותחה, ממה שנראה לה כמעשה-מירמה משפיל. ניסוחה בכמה שורות את התפטרותה מן הממשלה, מסרה אותו למזכיר ראש-הממשלה, יצחק נבון. הלה העבירה מיד לשר-האוצר — כי בניתיים נעלם גם בן-גוריון מחדר הישיבות. עוד בראשית הישיבה הודיע בן-גוריון כי הוא עומד לצאת לחופשה של חמישה-ישה שבועות. השרים כמעט שלא שמו לב לכך, בחשבם כי המדובר בחופשה עתידה, לה זכאי לראש הממשלה בעיקבות המתח של הימים האחרונים. אך בסיימו את נאום-ההשמעה שלו, קם בן-גוריון, הכריז כי בזאת הוא יוצא לחופשתו — ויצא מן החדר. הוא השאיר מאחוריו את השרים מוכי-הלם. אחרי דברי ביגיי כי אינו יכול עוד לשבת עם חברי ממשלה זו, היה ברור להם כי אין המדובר בחופשה רגילה — אלא בעזיבה הפגנתית, הנושאת בחובה איום בפרישה ובפירוק הממשלה.

מישלת הקומיסארים של בן-גוריון

אדמוגי מזכיר ההסתדרות, גוברין שר העבודה, יוספסל שר המסחר והתעשייה, פרס שר הבטחון — בקרוב, דיין שר-החץ

והשמעות. הנימה החזרת: לבון גמור. לבון מחוסל. ביגיי יטרוף כל מי שעומד בדרכו.

חזוקת עור הרוב

בינתיים לא ישב בן-גוריון בחיבוקי-דיים. ביום השני, למחרת ישיבת הממשלה, שיגר למזכיר מפא"י מכתב בו הודיע על כוונתו להתפטר מיד מן הממשלה. הכתובת הייתה על מגמת המכתב: אילו רצה בן-גוריון באמת להתפטר, היה מפנה את מכתבו ישר לנשיא המדינה. בשולחו את המכתב לאדמוגי, מזכיר מפא"י, רצה בן-גוריון ליצור אחירה של טרור במפלגה, כדי לסלק את לבון.

הודיע בן-גוריון, בתוך דייסה של דבריינועם מתחסדים: מאחר שהממשלה הצביעה למעשה נגדו, וקיבלה על עצמה עיחתידין נגד הקצין הבכיר, יגיש תוך שעות מעטות את התפטרותו לנשיא. אם תמצא המפלגה לנכון להטיל עליו, עוד פעם, להרכיב ממשלה — לא יכלול בה את השרים שהזדהו עם מסקנות ועדת-השבעה. חרם זה כלל, למעשה, את כל מפלגות הקואליציה — השמאל, הדתיים והפרוגרסיביים. אך חוזה העיקרי היה מכון, מכובד, נגד ראשי מפא"י.

נערי ביגיי לא התמהמהו לפרסם את הרכב השלטון הבא. עיקרו: משה דיין — שר החוץ, תפקיד שמונה שנים הוא לוטש עליו עיני. למשרד החוץ יש קסם כפול: הוא מאפשר פירסומת בלתי-פוסקה, ואין בו כל אפשרות להיכשל. אין למשרד-החוץ עוסק בעניינים מוחשיים ומדויקים, כמו גידול עגבניות מן מונימיי-קור.

* בשעתו התחיל דיין לטייר במחלוקת המשרד, להשתתף במסיבות של פקידיו, מתוך נהנה כי יירש בקרוב את שרת.